

POSTANOWIENIE

Dnia 8 grudnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z wniosku E. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w W.
z udziałem zainteresowanych A. G., M. P., Z. O., F. spółki z ograniczoną
odpowiedzialnością w W.
o podstawę wymiaru składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 8 grudnia 2020 r.,
zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 27 maja 2020 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok w punkcie II i przekazuje sprawę w
tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 27 maja 2020 r. uchylił zaskarżony
wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia 8 listopada 2019 r. w punkcie 1 w części oraz
poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w W. z
dnia 20 lipca 2016 r. dotyczącą A. P. i przekazał sprawę w tym zakresie organowi
rentowemu do ponownego rozpoznania (pkt II); w pozostałym zakresie oddalił

apelację płatnika składek od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 8 listopada 2019 r., oddalającego wniesione przez płatnika odwołania od czterech decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w W. z dnia 20 lipca 2016 r., ustalających wysokość podstawy wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne, rentowe, wypadkowe i zdrowotne oraz dobrowolne ubezpieczenie chorobowe za A. P., A. G., M. P. i Z. O., jako pracowników u płatnika składek „E.” Sp. z o.o. w okresie od stycznia 2013 r. do sierpnia 2015 r.

W uzasadnieniu powyższego wyroku Sąd Apelacyjny wskazał, że podziela w całości ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji. Z ustaleń tych wynikało, że głównym przedmiotem działalności odwołującej się „E.” Sp. z o.o. była działalność ochroniarska. Odwołująca się zawarła z „F.” Sp. z o.o. dwie umowy: w dniu 1 grudnia 2012 r. umowę o świadczenie usług reklamowych, a w dniu 1 marca 2013 r. umowę o współpracy. Na podstawie umowy o świadczenie usług reklamowych, zleceniobiorca (F. Sp. z o.o.) zobowiązał się świadczyć na rzecz zleceniodawcy (E. Sp. z o.o.) usługi stałej, kompleksowej obsługi reklamowej, w tym realizować i rozpowszechniać materiały reklamowe dotyczące produktów, usług, znaków handlowych zleceniodawcy. Z kolei w umowie o współpracy z dnia 1 marca 2013 r., zleceniobiorca (F. Sp. z o.o.) zobowiązał się świadczyć usługi stałej, kompleksowej obsługi zleceniodawcy (E. Sp. z o.o.), w szczególności do: rzetelnego wykonywania powierzonych zleceń transportu i usług porządkowych, wykonywania prac związanych z administracją biura, pozyskiwania pracowników i kontrahentów na rzecz zleceniodawcy oraz do reprezentowania interesów zleceniodawcy wobec podwykonawców i negocjowania z nimi najkorzystniejszych dla zleceniodawcy warunków.

Zainteresowani w niniejszej sprawie: M. P., A. G., Z. O. i A. P. byli zatrudnieni w spółce E. Sp. z o.o. w okresie od stycznia 2013 r. do sierpnia 2015 r.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, w konsekwencji zawartych umów między spółką E. Sp. z o.o. i spółką F. Sp. z o.o. oraz między M. P., Z. O., A. G. a spółką F. Sp. z o.o., ostatecznym beneficjentem świadczonych przez te osoby usług kolportażu ulotek na rzecz spółki F. Sp. z o.o. była spółka E. Sp. z o.o. Rozdzielanie czynności, które zainteresowani wykonywali w ramach umowy o pracę i w ramach umowy zlecenia, zmierzało do stworzenia pozoru, jakoby praca

świadczona była na rzecz dwóch odrębnych podmiotów, mimo że ubezpieczeni faktycznie nie podlegali zwierzchnictwu F. spółce z o.o. przy wykonywaniu swych obowiązków. Czynności, jakie wykonywali ubezpieczeni, tylko formalnie rozliczane były umowami zawartymi z F. Sp. z o.o., a faktycznie wykonywane były na rzecz i w interesie E. Sp. z o.o. Przeprowadzone postępowanie dowodowe wykazało, że kwestionowane umowy zlecenia zawarte pomiędzy F. Sp. z o.o. i ubezpieczonymi należy uznać za nieważne na gruncie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z mocy art. 58 § 1 k.c., ponieważ miały na celu obejście tej ustawy, a zatem nie można przyjąć, że istniał tylko jeden ogólny tytuł ubezpieczenia z racji zawartej umowy o pracę z E. Sp. z o.o. Umowy zlecenia w zakresie kolportażu ulotek i materiałów reklamowych zostały zawarte z ubezpieczonymi w celu ustalenia tytułu do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych od niższej podstawy wymiaru składek, co przekładało się na niższe wpływy do systemu ubezpieczeń. Z tych względów Sąd drugiej instancji stwierdził, że płatnik składek posłużył się umowami zlecenia na kolportaż ulotek, zawartymi z podmiotem trzecim, tylko i wyłącznie w kontekście wyłączenia w oskładkowania części wynagrodzenia należnego ubezpieczonym za czynności wynikające z podstawowego stosunku zobowiązaniowego nawiązanego z E. Sp. z o.o.

Sąd Apelacyjny zauważył, że na gruncie art. 8 ust 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych za pracownika, w rozumieniu ustawy, uważa się także osobę wykonującą pracę na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, albo umowy o dzieło, jeżeli umowę taką zawarła z pracodawcą, z którym pozostaje w stosunku pracy, lub jeżeli w ramach takiej umowy wykonuje pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy. W przypadku takich pracowników, zgodnie z art. 18 ust. 1a i art. 20 ust. 1 tej ustawy, podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne stanowi łączny przychód w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych uzyskany z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy oraz umów cywilnoprawnych. Wynagrodzenie formalnie otrzymywane przez ubezpieczonych z tytułu umów zlecenia powinno zatem stanowić podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. Zaskarżone w niniejszym postępowaniu decyzje organu

rentowego z dnia 20 lipca 2016 r., ustalające wysokość podstawy wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne, rentowe, wypadkowe i zdrowotne oraz dobrowolne ubezpieczenie chorobowe odpowiednio za A. G., M. P., Z. O., jako pracowników u płatnika składek „E.” Sp. z o.o. w okresie od stycznia 2013 r. do sierpnia 2015 r., są więc prawidłowe.

Przechodząc do oceny apelacji w zakresie rozstrzygnięcia dotyczącego A. P., Sąd drugiej instancji wskazał, że przedmiotem sporu, który wyznaczała decyzja organu rentowego z dnia 20 lipca 2016 r. w odniesieniu do tego zainteresowanego, było ustalenie wysokości podstawy wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe, wypadkowe i zdrowotne z tytułu zatrudnienia tej osoby w E. Sp. z o.o. na podstawie umowy o pracę. Decyzja została wydana z urzędu, co oznacza, że A. P. miał w niniejszym postępowaniu status innej osoby, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja w rozumieniu art. 477¹¹ § 1 k.p.c. W związku ze śmiercią adresata zaskarżonej decyzji w okresie poprzedzającym jej wydanie, Sąd Apelacyjny uznał, że organ rentowy prowadzący postępowanie w przedmiocie ustalenia wysokości podstawy wymiaru składek powinien ustalić następców prawnych A. P., gdyż decyzja dotycząca wysokości podstawy wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne może również rzutować na ich prawa, w tym na wysokość świadczeń przysługujących osobom bliskim po osobie zmarłej. Śmierć A. P. przed wszczęciem postępowania i wydaniem decyzji dotyczącej ustalenia wysokości podstawy wymiaru składek, stanowiła przeszkodę w kontynuowaniu postępowania administracyjnego przed organem rentowym. Skutkuje to niemożnością merytorycznego rozstrzygnięcia w postępowaniu odwoławczym, a zaskarżony wyrok oraz decyzja organu rentowego nie mogą pozostać w obrocie prawnym. W tym stanie rzeczy, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 477^{14a} k.p.c. orzekł jak w punkcie II sentencji wyroku.

Od powyższego wyroku organ rentowy wniósł zażalenie w części dotyczącej pkt II zaskarżonego orzeczenia, rozstrzygającego w zakresie objętym decyzją organu rentowego w odniesieniu do A. P.. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie przepisu art. 477^{14a} k.p.c. w związku z art. 386 § 4 k.p.c., przez rozstrzygnięcie o uchyleniu wyroku Sądu Okręgowego oraz poprzedzającej go decyzji organu rentowego dotyczącej A. P., mimo niewystąpienia w sprawie

okoliczności stanowiących ustawowe przesłanki dopuszczalności uchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji, w szczególności na skutek rozpoznania przez ten Sąd istoty sprawy.

Wskazując na powyższe, wniósł o uchylenie pkt II zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie od odwołującej się spółki na rzecz organu rentowego kosztów postępowania przed Sądem Najwyższym, według norm przepisanych.

W uzasadnieniu żalący się podniósł, że w przedmiotowej sprawie decyzja organu rentowego została zaskarżona przez płatnika składek, wobec powyższego śmierć ubezpieczonego nie ma wpływu na przebieg postępowania sądowego. Zgodnie bowiem z art. 477¹¹ § 2 k.p.c., do zainteresowanego (w takim charakterze występował w powyższej sprawie ubezpieczony) nie stosuje się przepisu art. 174 § 1 k.p.c. Ponadto, w niniejszej sprawie przedmiotem sporu jest wysokość składki na ubezpieczenie społeczne zainteresowanego. W sytuacji, gdy Sąd pierwszej instancji wydał orzeczenie korzystne dla zainteresowanego, niecelowe byłoby uchylenie zaskarżonej decyzji i wyroku Sądu pierwszej instancji. W ten sposób dojdzie bowiem do sytuacji, w której konieczne stanie się powtórzenie całego postępowania dowodowego zarówno przed organem rentowym, jak i w postępowaniu sądowym, a efektem będzie wydanie orzeczenia o tej samej treści (z uwagi na prawomocność korzystnych orzeczeń w pozostałych sprawach o tożsamym stanie faktycznym).

Niezależnie od powyższego, sądy powszechne są władne badać naruszenie przez organ rentowy przepisów k.p.a. jedynie pod kątem stwierdzenia nieważności decyzji. Takiej kontroli nie przeprowadził Sąd Apelacyjny, w związku z powyższym nie miał podstaw do uchylenia zaskarżonej decyzji. Z kolei z uwagi na zasadę celowości i ekonomikę postępowania, Sąd Apelacyjny powinien w zaskarżonym zakresie wydać orzeczenie merytoryczne. Śmierć ubezpieczonego przed wydaniem decyzji nie stanowi bowiem podstawy do kwestionowania zasadności wydania decyzji, ponieważ zaskarżona decyzja w swej istocie dotyczy niewykonania przez płatnika składek ciążącego na nim ustawowego obowiązku.

Sąd Najwyższy, zważył co następuje:

Zażalenie organu rentowego jest zasadne.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już, że art. 477^{14a} k.p.c., który stanowił podstawę wydania zaskarżonego w niniejszej sprawie wyroku, nie ma samodzielnego bytu i jego zastosowanie wymaga w pierwszej kolejności spełnienia warunków z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., czyli zaistnienia przesłanek uzasadniających uwzględnienie apelacji przez uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 20 października 2015 r., I UZ 16/15, LEX nr 2122377; z dnia 22 marca 2016 r., I UZ 42/15, LEX nr 2056857; z dnia 26 kwietnia 2016 r., I UZ 55/15, LEX nr 2061184).

Skoro uchyleniu wyroku Sądu pierwszej instancji w części dotyczącej M. P. nie towarzyszyło zniesienie postępowania przed tym Sądem, podstawą prawną zaskarżonego rozstrzygnięcia nie był art. 386 § 2 k.p.c. Natomiast zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c., sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Sytuacja "nierozpoznania istoty sprawy" w rozumieniu tego przepisu występuje wówczas, gdy sąd pierwszej instancji poprzestał na błędnym przyjęciu istnienia przesłanki niweczącej lub hamującej roszczenie (prekluzja, przedawnienie, potrącenie, brak legitymacji, prawo zatrzymania itp.) albo na zaniechaniu zbadania w ogóle materialnej podstawy żądania, niezbadaniu podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia albo na całkowitym pominięciu merytorycznych zarzutów pozwanego. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nierozpoznanie istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.) polega na nierozpoznaniu przez sąd pierwszej instancji sprawy w zakresie objętym decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (wyrok Sądu Najwyższego z 11 lipca 2007 r., III UK 20/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 264).

Orzekając w przedmiocie odwołania płatnika składek E. Sp. z o.o., Sąd pierwszej instancji rozpoznał istotę sprawy w zakresie decyzji organu rentowego z dnia 20 lipca 2016 r., dotyczącej należności z tytułu składek, jakie odwołujący się powinien opłacić z racji podlegania A. P. obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, wypadkowemu i zdrowotnemu oraz dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu, jako pracownika u płatnika składek w okresie od kwietnia 2013 r. do marca 2015 r. Sąd Okręgowy po przeprowadzeniu

postępowania dowodowego i dokonaniu stosownych ustaleń, uznał, że odwołanie płatnika nie zasługiwało na uwzględnienie w świetle art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Sąd Apelacyjny, uchylając rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji oraz poprzedzając je decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych dotyczące zainteresowanego, stwierdził, że organ rentowy powinien uwzględnić fakt śmierci A. P. przed wydaniem decyzji oraz ustalić krąg następców prawnych zmarłego, gdyż wynik sprawy może mieć wpływ na wysokość świadczeń przysługujących im z ubezpieczenia społecznego po zmarłym.

Sąd Najwyższy w obecnym składzie stwierdza jednak zdecydowanie, że w niniejszej sprawie nie ma podstaw do zastosowania art. 477^{14a} k.p.c. Przedmiotem postępowania w sprawie z odwołania płatnika składek od adresowanej do niego decyzji stwierdzającej, że dana osoba podlegała obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu wykonywania na rzecz tego podmiotu określonych czynności oraz ustalającej podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne z tego tytułu, są prawa i obowiązki płatnika składek, a nie prawa i obowiązki osoby, za którą należy zapłacić składki (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 22 marca 2016 r., I UZ 42/15, LEX nr 2056857; z dnia 26 kwietnia 2016 r., I UZ 55/15, LEX nr 2061184). Jak wyjaśniono w uzasadnieniu postanowienia I UZ 42/15, przepisy ubezpieczeń społecznych w zakresie poboru składek przewidują wyłącznie potrącanie składek przez płatników z bieżących dochodów (wynagrodzeń) ubezpieczonych. Niezapłacone składki mogą być dochodzone przez organ rentowy jedynie od płatników składek. Dlatego sprawa, w której wniesiono odwołanie od decyzji ustalającej podleganie osoby zmarłej ubezpieczeniom społecznym z tytułu działalności wykonywanej u płatnika składek oraz ustalającej podstawę wymiaru składek za okres podlegania ubezpieczeniom społecznym, nie jest sprawą dotyczącą praw i obowiązków tej osoby, ani nie jest także sprawą o prawa i obowiązki jej spadkobierców. Obowiązek współfinansowania składek na ubezpieczenia społeczne (którego to obowiązku dotyczy postępowanie sądowe w niniejszej sprawie) nie jest dziedziczny. Natomiast śmierć osoby podlegającej ubezpieczeniom społecznym nie dezaktualizuje obowiązku zapłaty zaległych składek przez płatnika. Powstały na tym tle spór między organem rentowym a płatnikiem składek musi zostać rozstrzygnięty. Adresowana do płatnika decyzja

organu rentowego stwierdzająca podleganie ubezpieczonego (przed śmiercią) obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu wykonywania określonych czynności na rzecz płatnika oraz konkretyzująca obowiązki płatnika składek z tego tytułu nie jest dotknięta wadą nieważności, jako decyzja rozstrzygająca o obowiązkach podmiotu, który nie mógł być stroną postępowania (R. Spyt, Zainteresowany jako strona postępowania w sprawach o ustalenie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne (w:) Z aktualnych zagadnień prawa pracy i zabezpieczeń społecznych. Księga jubileuszowa Profesora Waleriana Sanetry, red. B. Cudowski, J. Iwulski, Białystok 2013, s. 576). Samo postępowanie przed organem rentowym nie stało się zaś bezprzedmiotowe wskutek ustalenia na etapie postępowania sądowego, że osoba, za którą płatnik powinien był odprowadzić składki, zmarła przed wszczęciem postępowania administracyjnego w przedmiocie obowiązków ciążących na płatniku składek.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.